

JURNAL

pentru

PESINDIREA ȘTIINȚELOR NATURALE ȘI ESAKTE, ÎN TOATE KLASELE,

pediçeată

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№. 48.

(Anul al 4-lea)

București

Decembrie 30, 1857

Копирдереа. Прогресеа инвенциiloră, — Магнуса Мандриа. — Петре де минкаре.

PROGRESELE INVENȚIILORĂ.

II.

În timpurile moderne, întinimă invențiilor cele mai importante în raportulă lăkrărilor de mincare și de vătă; kăci din toate vătăurile noastre d'akam, năma vinăă era kănoskătă popăiloră antiçi. Tata Noe, avia kîteva zile dăne katastrofa Dilăvialăi, s'a mîngiată mătă, poate inkă și prea mătă kă ayeastă vătăre deləktoasă. Pe lîngă vină era kănoskătă vnoră popăi antiçi și o vătăre smpioasă gătătă de mîere kare este ș'akam în șapă în Polonia șă nămîre de „Met“.

Kin zii kare aș preçedată Eșroneni kă mătă invenționă, aș năskočită deça în anulă 851 d. Xp. preçaraçionea dnei vătăre smpioasă nămite „Arak.“ Dar se zîce kă Indieni aș kănoskătă ayeastă vătăre kîară în timpăă lă Aleksandră çelă mare. Tokma în anulă 1333 aș învăçată Eșroneni de la Arabi a preçara pakî din vină prin destilaçionea lă; dar ayeastă operaçione era atănci atită de grea și de imperfekătă, în kîç pakî kostă foarte skămnă. Kă toate ayeastea,

попеліі локситорі климелорѣ речі, de simplici aș incensit̃ a gr̃sta ayeast̃ ṽb̃t̃sr̃, de a-
chea gr̃sim̃ deжа in añl̃ 1363 in kod̃z̃l̃
permañ o леце каре опреште в̃b̃t̃sr̃a ра-
ки̃л̃зі м̃р̃p̃inind̃ kons̃mađisnea sa, ñmaı ka
drent̃ remediĩ. Pakĩz̃l̃ ins̃ a devenit̃ o
ṽb̃t̃sr̃ maı kom̃ñ kind̃ s'a ñskovit̃ пре-
парад̃isnea л̃зі de sekare; apoı kind̃ dne
deskonepirea Americ̃ei s'a iñprod̃ss̃ in Ẽ-
ropa k̃z̃t̃ra kartoflor̃ mi ne șr̃m̃ iñṽ-
đind̃ a prenara pak̃iș mi de kartofi, ṽb̃-
t̃sr̃a ayeast̃i f̃sid̃ snipt̃os̃ mi otr̃vit̃, a de-
venit̃, ka s̃ z̃icem̃ aша, o calamitate п̃-
ṽlik̃; k̃ṽı m̃z̃tele k̃rime че се komit̃ a-
k̃m in Ẽropa, aș drent̃ k̃z̃t̃ veđia prin
l̃k̃r̃p̃ile snipt̃oase, maı k̃ șeam̃ pak̃ĩz̃l̃.
Afar̃ d'ayeasta c̃ m̃tist̃ k̃, d̃intre toa-
te fel̃p̃ile de pak̃iș, aчеле de kartofi e maı
ṽb̃t̃sr̃ s̃ṽt̃đii mi prod̃che maı lesne
șñ fel̃ de neṽnie k̃nosk̃t̃ s̃ṽ ñmipe de
„delir̃ĩz̃ veđiṽlor̃“ (delirium potatorum).

Ла епока емиграци̃неі попел̃лор̃ s'a a-
d̃s ла Ẽropa k̃noṽtiña хемел̃зі (Humu-
lus lupultus); din añl̃ 822 se gr̃sesk̃ nođis̃i
despre k̃z̃t̃ra л̃зі. Apoı k̃z̃t̃ra Хемел̃зі
era k̃ssa fabrik̃is̃i mi a iñprod̃cher̃i
vereı ka o ṽb̃t̃sr̃ попел̃лар̃; k̃ṽı verea f̃-
p̃r̃ хемел̃, ñ se đine mi se ak̃rește k̃r̃ind̃.
De aчeа germania a devenit̃ at̃ñṽı чеa d'in-
tĩiș đear̃ șnde se kons̃m̃t̃ k̃t̃đim̃i imen-
ze de vere, ne șr̃m̃ ayeast̃ ob̃ıciș s'a in-
prod̃ss̃ mi in Marea-Britanic̃ mi akolo verea
a devenit̃ ṽb̃t̃sr̃a чеa maı попел̃лар̃ mi re-
sp̃indit̃.

Попел̃ліі ant̃ıṽı ñ știaș alt̃-fel̃ de đz̃-
ceđi dek̃it̃ de miere mi tokmaı ne șr̃m̃ in
sek̃z̃lele mediane s'a ṽz̃st̃ in Ẽropa, đar
foapte rar̃, șñ fel̃ de п̃л̃бере ал̃ṽ ñ-
mit̃ „Scara d'ind̃iea“ mi kape a fost̃ iñtre-
ṽđinat̃ ñmaı drent̃ remediĩ. Aчeast̃ п̃л̃-
бере era захар̃. Đar in añl̃ 1148 s'a
incensit̃ a k̃z̃t̃iva захар̃ ne ins̃z̃la Ćiçil̃iea;
k̃ṽı akolo a venit̃ aчeast̃ plant̃ din ins̃-
la Ćinere. In añl̃ 1450 deжа oamenii aș
m̃tist̃ in Ẽropa a fer̃ve șk̃z̃l̃ aчeștei plan-
te, đar n'aș m̃tist̃ ink̃ a face raf̃nade de

захар̃ (adek̃t̃ захар̃ kristalizat̃ ал̃ṽ ka a-
k̃m). K̃ș kit̃ prod̃sk̃is̃nea захар̃л̃зі s'a
f̃k̃st̃ maı perfect̃ mi maı șmoar̃, k̃ș atit̃
aчeșt̃ prod̃kt̃ a devenit̃ maı est̃iñ mi k̃
est̃iñtatea л̃зі, a devenit̃ mi maı kom̃ñ;
k̃ṽı aчeșt̃ prod̃kt̃ kont̃r̃ıṽe iñtr'adeṽr̃
m̃z̃l̃ la „ind̃z̃ıreca“ ṽıdeı mi ñ e niçı de
k̃m̃ ṽb̃t̃sr̃ s̃ṽt̃đei prek̃m̃ 'mi in-
kinsia șniı maı nainte; fiind̃ k̃ ne d'o par-
te m̃tiña fiziologĩk̃ a ar̃tat̃ k̃ захар̃л̃
este șñz̃l̃ din l̃k̃r̃p̃ile чеe maı neчesare
nent̃r̃ ṽıad̃; apoı ne d'alt̃ parte es̃perieña
a ar̃tat̃ k̃ in Amerika merid̃ional̃ skl̃-
ṽı iñtreṽđiñađı la plant̃is̃iile de захар̃
mi kape m̃ñink̃ m̃z̃l̃ захар̃, k̃ a-
чeșt̃ skl̃ṽı, zik̃, tr̃esk̃ m̃z̃l̃ añ. Ak̃m
захар̃л̃ este șñz̃l̃ din art̃ikole de kon-
s̃mađis̃ne чеe maı resp̃indite. M̃lioane de
m̃z̃ı de захар̃ se kons̃m̃t̃ ak̃m ne fie-
kape añ in Ẽropa mi Amerika. Ñmaı in
Anglia se kons̃m̃t̃ in añl̃ 1840 șma de
500 m̃lioane, f̃ñđı захар̃. (Vezi Isis 1856
nađina 376).

Đar захар̃л̃ ñ konstit̃e nent̃r̃ sine
o ṽb̃t̃sr̃ part̃ik̃lar̃ mi șerṽ a ind̃z̃ıı al-
te ṽb̃t̃sr̃ı adik̃ a *Шokoladeı* (iñprod̃ss̃ in
Ẽropa in añl̃ 1520 prin șpaniol̃ kape aș
ad̃ss̃ kakao din Amerika la Ẽropa), a *li-
monadeı* (iñprod̃ss̃ nent̃r̃ iñtia oar̃ in Pa-
ris in añl̃ 1630 prin Italiani), a *чeaĩl̃ı*
mi a *kafelei* (despre kape am vorb̃it̃ maı ne
lar̃g̃ in șnele art̃ikole din ж̃р̃нал̃л̃ no-
str̃). Kons̃mađis̃nea aчeștor̃ ṽb̃t̃sr̃ı de
l̃ks̃ este ak̃m d'o m̃p̃ime fab̃z̃oas̃. Đ-
ñ *Humbold*, se kons̃m̃t̃ ñmaı in Ẽropa maı
m̃z̃l̃ de 120 m̃lioane f̃ñđı kafea mi ñmaı
Anglia șing̃r̃ kons̃m̃t̃ ne añ maı m̃z̃l̃
de kit̃ 30 m̃lioane f̃ñđı чeaĩ.

Đar mi in raport̃z̃l̃ art̃ikolelor̃ de m̃n-
kape, avem̃ s̃ ñmim̃ șnele deskonepir̃ı mi
invenđis̃ni. Aша avem̃ s̃ nomenim̃ aiçı
deskonepirea kartoflor̃ in añl̃ 1584 prin
Valter Raleigh mi Francis̃cu Draco.
Çei d'intĩiș kartofi sem̃ñađı in Ćermania, e-
paș in gr̃đina prinđz̃l̃ı elektoral̃ din Ber-
liñ in añl̃ 1651. De at̃ñṽı m̃nkapea kar-

tofloră a devenit atît de populăr în Germania, în kită a ramplasată loklă grăslă mi a sekarăi de mai nainte. Prin ačeste marî deskoperiri în sfera agrîkultărei Eșronia aș skăpată de vîciulă foametei kare mai nainte o lovîa peglătată în fie-kare zece ani. Dar kîarș sarea, ačestă artikolă ama de nečesariș pentră ekonomia noastră în kase mi kîmpă, de mi era kănoskătă mi întrevăinuată mi la populăi antičii însă, ei kîntigară sare kă foarte marî greștăi; kăci esplotačionea mineloră de sare (salineloră) din Eșronia întp'ănuș modă sistematikă, datează nămaî de la anulă 1579.

O mădime d'obiekte din lokăinčele noastre fără kare nă nătemă esista akămă mi kare kontrivăskă mătă la komoditatea vîdeă, nă eraș kănoskăte populăloră antičii. Ama s. e. čeamările de stiklă printre fepestre nă eraș întiste nič la Eleni nič la Romani mi tokmaî în anulă 350 d. Xp. găsimă șrme de esistenčă ačestoră obiecte; însă čeamările d'atănučii eraș kolorate dar nă albe; kăci fabričile de stikle n'ăș nătată să prodăkă stikle albe kare era atănučii foarte rară mi skămpă; tokmaî în sekolălă ală 11-lea, aș înčenștă să întrevăinčeze čeamările albe la fepestrele kaseloră. Ačeastă imperfekčione a metodei d'a prodăče stikle albe, a făkătă ka în sekălele mediane, seiničrii mi kavaleriî beaș vînlă loră din načare făkăte d'o piatră transparîntă nămită „Kristală de mănte;“ apoî fiîndă kă șnapărea načareloră în ačeastă piatră era foarte ostenoitare, de ačeea asemenea vase aș kostată foarte mătă mi oamăni de pîndă nă s'ăș învredničită a bea vînlă saș apă dîntp'ănuș načară kăpată mi lîmpede. Tokmaî în kărsulă seksălălăi trekătă mi čelă presentă kîndă, prin progresule în kimie, s'a perfekčionată fabričăionea stiklăloră, de atănučii aș înčenștă oamăni să făkă stiklăria nără, lîmpede mi strălăčită, mai frămoasă înkă de kît kristală de mănte mi ačeste vase frămoase aș devenit komăne tătăloră. Akămă la fie kare masă fărăseș se vede mai frămoasă stiklărie de kît la masa vînlă

Dăkă nainte kă trei șate ani, de mi ačeastă a kostată Dăčelăi o vogrănie enoră.

Dar nă nămaî ačeste artikole de lăksă a lînsit antičiloră, čii mi mătăte artikole d'întăia nečesitate akămă. E destălă să pomenimă aičii kă Eleni mi Romani n'ăș întistă de șăpănuș, de ačeea eraș sîlîi să șngă korănlă lor kă felărimi de șnsori odorante, ka să akopere printp'ačeastă odoarea lăi nățrălă nepăkătă; însă e învredătată kă ačeastă era o metodă foarte imperfektă mi kă dedesătăz odoarei păkătă, s'a simăită odoarea fetidă a esalačionei korănlăi. Kînd la vînlă ală lokă vînlă vorăi despre șăpănuș, o să vedemă kă vînlă čelebră kimist modernă a avăt dăntate kînd zîče kă gradălă konsămačionei șăpănlăi întp'o dără, arăță întp'ănuș modă sigără gradălă čivilizačionei sale. Pliniu mi Galeni, kare aș trăită kătre finită epocăi Romane, zikă kă în timălă loră, seiničrii mi nobilăi din Roma aș kămpărat de la đermani o materie năoș de șăplă, komășă de lemie mi de seș de kapră. Asemenea nă se găsește nič o șrme de komări de kase nainte sekolălăi al 14-lea mi tokmaî în anulă 1347 găsimă în Benečiea čele d'întăiș șrme de komări; kăci se zîče kă la vînlă kătrepără če s'a întîmplat akolo în ačelă ană, aș kăzăt komările kaseloră. Dar la Germania aș venit șăačilă komăriloră de la Piemontă mi Savoia.

Pînlă la sekolălă al 13-lea, în toată Eșronia făčeaș fokă kă lemie mi tokmaî în anulă 1245 se pomenimă pentră întăia oară kărbăni fosilă în Anglăia. Dar kiar în anulă 1520 aș găsit la Paris șăačilă lor vînlătoră. Mi aičii, kinezii aș prečedat Eșroneniloră; kăci în kina aș văzăt Marco Paulo, ačest șăačilă dečă în anulă 1280.

Čelă d'întăiș esemălă de lămănărea șălăceloră orășeloră prin lamăne, găsimă în Antiochia în anulă 380. Ačestă obiectă a avăt trevăinčă mătă timălă nînlă kînd aș devenit komănuș. Parisulă a fost čelă d'întăiș orășă în Eșronia kare a întpădăș ačest obiectă în anulă 1580. Čine vede akămă în Londonă

орашлѣ лѣminat noantea кѣ о стрелѣцире аша де маре, кѣ дрент кѣвѣнт сѣ мирѣ kind аше кѣ ѣnainte кѣ 200 ані, ера noantea знѣ ѣнтерпикѣ перфектѣ ѣн злїделе ачестѣі ораш; апої kind маї не зрмѣ аѣ ѣнченст сѣ пѣие лѣminї дебіле ла о касѣ ѣнтре зече, знії аѣ стрпигатѣ кѣ факѣ нїште постѣдї револѣцїо-наре.

Кѣ павацїлѣ орашелорѣ мерѣеа лѣкрѣлѣ ѣнкѣ маї ѣнчетѣ. Арапїї ераѣ чеї д'ѣнтиїѣ ѣн Езропа каре аѣ паватѣ орашлѣ Kordova ѣн аналѣ 850. Tokmaї neste апроапе 300 ані, адїкѣ ла фїнїтлѣ секолѣлѣї алѣ 11-леа саѣ ѣнченстѣ а се пава ѣн London шї знѣ секолѣ маї тїрзиѣ ѣн Paris. Ачеста нїчї нѣ ера атѣнчї д'о маре тревзїнѣ; кѣчї оаменїї н'аѣ fost обїчнїдї атѣнчї а змѣла ѣн трѣсѣрї кѣ аркѣрї. Чѣа д'ѣнтиїѣ трѣсѣрѣ не аркѣрї вѣзѣтѣ ѣн Езропа, ера ачѣеа каре а dorїto Ladislaus V, реѣеле Знгарїеї шї Боемїеї, ре-ѣїнеї дїн Франчїа, ва ѣнкѣ атѣнчї ера прївїтѣ ка о рѣшїне ка сѣ змѣле вѣрвадїї ѣнтр'о трѣсѣрѣ.

Аче де кѣсѣт с'а нѣскѣчїт ѣн London шї Нѣремберг ѣн секолѣл ал 16-леа. Дар арта трїкотерїеї (tricoter) с'а нѣскочїт ѣн скоцїа ла ѣнченстѣл секолѣлѣї ал 16-леа. Чѣл д'ѣнтиїѣ фабрїкантиѣ де чїоранї трїкотадї, ера Villiam Lee ѣн Anglia ѣн анал 1589.

Oglinzele de sticlѣ kare s'a ѣнventat ѣн Venecia ераѣ ѣн Франчїа foarte парѣ ѣнкѣ

ла секолѣлѣ ал 14-леа; кѣчї пополѣлїї аntїчї авеаѣ oglinzi de metalѣ.

Челе д'ѣнтиїѣ чеасѣрнїче де вѣзѣнарѣ, (o-бїекте аша де нечесарїї нентрѣ омѣлѣ modernѣ) аѣ ешїт ѣн аналѣ 1500; ѣнкѣ че дїферїнѣѣ маре д'ачесте чеасорнїче д'атѣнчї шї де кро-нометреле дїн зїлеле noastre! Кїтѣ штїнда маї кѣ seamѣ физїка шї меканїка, аѣ тревзїтѣ сѣ лѣкрезе шї сѣ ѣнаїтезе ѣнтрѣ атїтѣ ѣнкїт сѣ фе оаменїї ѣн старе сѣ продѣкѣ чеасорнїче атїт де перфекте шї де комплїкта!

Ўнтр'адевѣрѣ, омѣлѣ modernѣ ла орї че пас каре фаче, мерѣе (ка сѣ зїчѣмѣ аша) не знѣ тѣрїмѣ де дескочерїпї шї де ѣнвенцїснї нсої; kind аурїнде дїмїнеаѣа алїметеле салс кїмїче, kind веаѣ не зрмѣ кафеаоа са фѣкѣтѣ не о машинѣ де снарїтѣ; kind дѣне кафеа чїтеште газета са шї фѣмеазѣ дїгарѣ; kind се нѣне не знѣ васѣ кѣ вапорѣ, прї-веште ла пеїзаѣе прїнтр'онѣ okianѣ ш.ч.л.

Дар ла toate ачесте дескочерїпї шї ѣн-венцїснї марї, а лѣкрат ѣенїлѣ зманѣ кѣ о рѣддарѣ шї знѣ зѣлѣ неконтенїт. Снарїтѣл зманѣ а зрмат аїчї мїсїзнеа са провіденчїалѣ д'а ѣнаїта ѣн калѣа прогреслѣї шї а ѣмбо-гѣдїї вїаїа кѣ о мѣлїме де плѣчерї шї. де комодїтѣдїї, tot d'odatѣ нѣрїтїндѣ сїмїпментеле морале але омѣлїї; апої амїндоб ѣмвѣнѣтѣ-дїрїле ѣн сфера физїкѣ шї моралѣ а оаменїлорѣ konstitѣе адевѣрпата чївїлїзациїне а лор. Еатѣ ѣн че modѣ ѣнвенцїснїле сїнт legate ѣнтїм кѣ чївїлїзациїнеа!

МАЙМѢЦА, МАНДРїЛА.

Ўн анал вїиторѣ, дзпѣ че вомѣ ворѣї де омѣ, о сѣ консакрѣмѣ кїте-ва артїколе нентрѣ маїмѣде, нентрѣ ачѣастѣ фїндѣ визарѣ каре есте ѣн Натѣрѣ, паркѣ карїкатѣра омѣлїї; кѣчї натѣра ле а ѣнзестпат кѣ знѣ маре градѣ де ѣнделенчїїне, маї мѣлѣ де кїт toate челе-л-алте анїмале, ле а дат знѣ маре талантѣ д'їмї-тацїїнеа; ѣнсѣ еле нѣ ѣмїтѣ нїчї одатѣ вїртѣ-дїле омѣлїї; чї tot-d'аѣна вїчїрїле салѣ.

Аша дар ѣн жѣрналѣлѣ нострѣ дїн анал

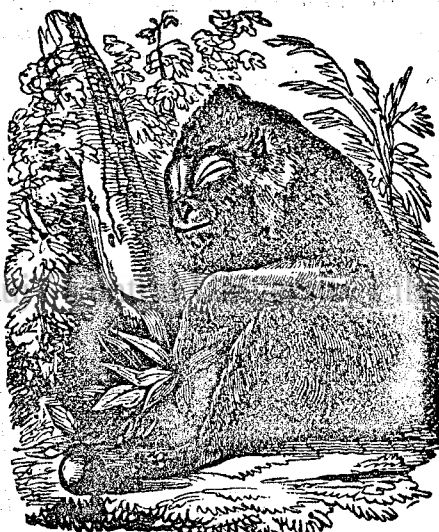
вїиторѣ вом ворѣї маї мѣлѣ деспре ачѣст обїект ѣнтересант; ѣнсѣ фїнд-кѣ ѣн козекѣїї-неа noastrѣ дїн ачѣст анѣ, амѣ фѣкѣт о ре-вїстѣ д'атїтеа анїмале де дїферїте класе шї ордїне, амѣ врѣт сѣ нѣ лїнескѣ шї маїмѣца д'ачѣастѣ адѣнарѣ. Ўнтрѣмѣ акѣмѣ ѣн епока карнаваланѣї, кѣ валѣрїле маскате, зндѣ се вор ѣнфѣдїша фелѣрїмїї де анїмале, знѣ асїн лїн-гѣ о маїмѣдѣ, знѣ леѣ лїнгѣ знѣ калѣ, знѣ вѣлѣтѣрѣ лїнгѣ знѣ воѣ. Апої шї Натѣра есте

знѣ ast-fel de вал maskatѣ, insѣ аичі нѣ sint
ilaziѣнѣ ми мѣсчї, чи нимте реалитѣдї. Fie
kape inѣдїimeazѣ асееа че este, афарѣ d'omѣ,
kape are прївїлеңїѣ а авеа „доѣѣ fede“ ми
а се арѣта кїте оdatѣ алт-fel кѣмѣ este.

Аша дар жѣрналѣлѣ Isis kape воеште сѣ fie
oglındѣ Natѣреї, тревѣе ми елѣ s'аїѣѣ in fie
kape анѣ, ка сѣ zїkѣ аша, знѣ валѣ maskatѣ
ѣnde се презїнтѣ фелѣрїмї de animale, ми маї-
мѣда нѣ тревѣе сѣ лїпсеаскѣ de асееастѣ li-
sendrofiе.

Eatz чева despre овїчеїсрїле маїмѣдї
Mandrill inѣдїїшатѣ in алѣтѣрата фїгѣрѣ.

Маїмѣда асееаста е
плїнѣ de viklemie. Kїnd
нѣ este мѣлѣсmitѣ de че-
ва плїнѣ, ѣеме ми сѣс-
пїнѣ; imїteazѣ totѣ чеаа
че vede че fachem, трѣе-
ште in сочїетѣдї кѣ dis-
чїплїнѣ, askѣлїnd de кї-
те знѣ мѣфѣ. Kїnd sint
atakate de оamenї, орї
кѣ фѣгѣ саѣ се апѣрѣ кѣ
vastoanelе лорѣ, саѣ кѣ
валїга лорѣ kape оїа in
mїїnele ми о арѣнкѣ in
fada inїmїкѣлї. Sїnt ми
рѣсѣѣнѣтоаре. Kїnd s'a
їntїmїлат de а кѣзѣтѣ

Maїmuѣa, Mandrill.

вре зна dїntр'їnsele in вѣтѣліе, goneskѣ
не оamenїї (Аравї) пїнѣ in kasеле лорѣ ми
dakѣ гѣсseskѣ зна deskїsѣ, inтрѣ аколо ми
striкѣ tot че се афлѣ in kasѣ. Kїте оdatѣ
фѣрѣ ми femeїle саѣ fetеле Аравїлорѣ; de асееа
femeїle d'аколо се темѣ преа мѣлѣ de dїnsa.
Dїn тоате фѣктеле, нененїї ле плакѣ преа
мѣлѣ, не kape иї фѣрѣ in modѣлѣ сѣмѣторѣ:
kїnd гѣсseskѣ кїте знѣ kїmнѣ кѣ нененї, се

inтїрѣ ка soldaгїї ми зна арѣнкѣ алтїа in
mїнѣ нененїї фѣрагї; totѣ inтр'аchestѣ timнѣ
се афлѣ ми о sentїnelѣ dїntре dїnsele пѣсѣ
афарѣ kape, вѣzїnd кѣ се апропїе вр'знѣ omѣ,
ле inтїїndeazѣ ка сѣ фѣгѣ. —

Овїчеїлѣ маїмѣделорѣ а imїta не omѣ,
servehte Indїenїлорѣ snpe а пѣtea адзна пї-
перѣ ми kakao kape kreskѣ не арборї foarte
їналїї ми прїп сѣрмаpe ap fi ostenїtorѣ а ле
адзна. De асееа, mergѣ Indїenїї in пѣдѣрїле
de kakao ѣnde се дїнѣ маїмѣделе, се сзїе
не знѣ арворе ми даѣ жос toate воавеле de
kakao, арѣnkїndѣле ла дїчїорѣлѣ арворѣлї. Dѣне

асееаста, omѣлѣ се in-
toарче а kasѣ. Апої
маїмѣделе dїn пѣдѣре,
dѣне че плеакѣ omѣлѣ,
се сзїе не тогї арборїї
de kakao саѣ de пїперѣ
ми даѣ жос воавеле, а-
пої noantea vine оame-
нїї ми адзнѣ kakao саѣ
пїперѣ.

Eatz кѣмѣ omѣлѣ
се folosehte kїар de вї-
чїсрїле анїмалелорѣ. Маї-
мѣделе фѣрѣ ми елѣ се
folosehte de асест фѣр-
тїмагѣ. Dar inтр'adeвѣр
ми inтре оamenї се inтїm-

плѣ кѣте оdatѣ d'ал de аsteа: ѣнїї фѣрѣ ми алїї се
foloseskѣ de фѣртїмагѣ. Eatz кѣ ми аичї се
adevereazѣ асееа че аѣ zїs fabzїstѣлѣ La
fontaine кѣ: pegнѣлѣ анїмал este о oglındѣ
fїделѣ pentрѣ сочїетатеа omeneаскѣ. Ap fi
vine кѣ знїї оamenї сѣ се зїте маї adeseа
орї in асееастѣ oglındѣ.

ИИЕТРЕ DE MINKAPE.

Este знѣ лѣкрѣ Kѣnoskѣt de мѣлѣт кѣ не- metae este чеа маї mare; прїп сѣрмаpe ми me-
воїа faye toate. Апої inтре toate neвоїле, foa- dїлѣ чел маї пѣтернїкѣ прїп kape се faye

toate lucrurile mcar cere mai imposibile. Ea face ca omul s se mntine kite odat lucruri care, alt dat, le ar fi aruncat afară cu skrb. Nu trebuie s uitm ai ceseemple de oameni inkonvrsaii intr'o cetate mi kzni de foame, care a minkat kadavere omeneti, femei a omor pe konii lor mi i a minkat, sa cu oameni s'ad degradat intr'e atita, a minka eskrementele lor prupii. Nu voi, zik, ca s pomenesk ai ceste fante intristtoare, teribile care, despre ferivirea oamenilor, se 'ntimpl foarte rar mi voi s vorbesk ai de ninte fante fiziologice, care se ermeaz la zni ponzi, in raportul minkrei lor, nu odat in timpri estrapordinare, ci mi mai tot d'asna.

Voi s vorbesk ai de ponzi care mntk pmint mi niere. Ba ink dnu km asigru zni voiaiori, aemti ponzi nu mntk aeste lucruri kede, de neoc, ci din kaza zni gst vizar mi fantastik, intokmai ka zni konii sa fsmi istepikoase, mntk kite odat pmint galben, nu de foame, ci de gsti.

Kina, aeast patric a mator lucruri mi obiceiri vizare, este mi lokal znde omenii mntk niere. Mndi astori kinez pomenesk d'z fel de nime fkt de neatr, care este zni sari in kina (aeast nime o nmesk akolo Shi-mian sa Mian-shi) O karte kinezeask despre istoria natral a aestei dri, vorbeste de ninte sstante care se gsesk akolo intr'o neatr alb din care se poate face o frnt galben, care o mntk omenii. Dar intr'o alt neatr, se gseste zni fel de frnt (nmit Chinao) care, dne kinez, are pronietatea cu preluete viada oamenilor. Kronikarii kinezii sunz cu in anii 809, 1012, 1062 mi 1080, kind a domnit o foame mare in Kina, atnci a fkt nime de ninte niere mi le a impertit intr'e srai pentru minkare. Dar mi misionarii krentini din timpri noastre, povestesk cu in anul 1831 nnt la 1834 s'a gsit in provincia Kiang-si zni fel de pmnt vnz pentru minkare, care a mi servit

la acest sfirmit in skmnetea mi foamea cea mare care a domnit akolo in acel timp. Dar mi in provinciile nordice ale kinei aeste Slan-si mi in altel, omenii fak nime d'o frnt de niatr. Asemenea mi in Iaponia.

Kultora frankez Labillardiere in kultura sa din anul 1791 nnt la 1799 ce a fkt in marea Indik spre a gti La Perouse, a vzst pe insula Java, pe drms de la Szraiba la Samarang, cu se vindeaz in niere pluce ale oranelor mi satelor, ninte nime care avea o form natral mi tptit; aeast nime era de niatr care se intrvinda drept minkare.

Zni asemenea obicei exist mi in Persia mai cu seam in Provincia Khasan mi Mossul; akolo se vede zni armi (pmnt krios) foarte alb, care ponzi in amestek cu frnt mi fak nime d'nt'psa, mai in partiklar, kind vkatel sint skmne.

Dar eat o impreiarare krioas: dak ne d'onapte gsim in aeste klime kade cu obicei d'a minka nime de niere, pe de alt parte gsim acest obicei tokmai mi in klimele cere mai friguroase ale pmntzli. Adik in Nordul sficii, in Kamchatka mi Siberia omenii mntk iar nime de niere. In anul 1746 a fkt zni membr al akademiei de stiinta din Sf. Petersburg, asme D. Stiller, zni voiaid in Siberia mi Kamchatka, mi eat ceea ce zice d'nsa despre obiceiul minkrei de niere in aeste lokuri.

„Kind eram la Ochozk vizind toate lucrurile denin prezru, atnci mi s'a prezentat la gura rizi Marekan, o impreiarare foarte krioas. Adik 25 de vepste (2 mi kmntate mile) denapte de gura aestei ri, ktre Prupit, kade rizi mik Marekan in sinez mreii Penxiniere la o intindepe de doz v, pste; ling gura aestei ri, pmntz este vldos akoperite cu vzreni srate. De la Ssd ktre Nord, merce zni mpr de mndi de pmnt galben mi pe poalele aestei mnte se afl ninte goni smlate cu kok alb.

Această kokă kare seamănă în coloare mi-
kiar în gust kă o ciobă de fâină feartă în
lante, este un artikal de mînkare la Tîngzezi
ce lokzesk akolo, adikă o mînkă opî goa-
lă saș amestekată kă karne de червѣ (Rene)
mi o nămeskă lante de pămîntă. Dar mi eș,
ziče voiajiopă, amș gъsit acest lante foarte
внѣ de mînkare, însă ne lîngă dăcheаца лă
avea mi знѣ gъstă adstipentă (kare strîmpe);
de асееа este întrevăinată akolo drent pe-
mediș pentră hisenderic; acest lante de п-
mînt are partikălaritate kă nă îngeагă la
niči знѣ frigă. Șn asemenea pămîntă вѣn de
mînkare se гъsehte mi în Kamчатка lîngă
pîxl Olstera. Acest pămîntă face kă алă,
знѣ felă de врагă, foarte вѣн de вѣтă.

Dar mi în Amerika se гъsehte în мѣлте
локзрі пămînt de mînkare, mai kă seamă în
пѣдpиле de la Перă mi Bolivia. Acest п-
mînt se năsehte akolo Toupa mi il mînkă im-
превă kă planta Coca; inkă аичі se vede
kă асеест mînkare nă e аша de inocentă
ka în Asia; kăчи mînkătopii de pămîntă în
сѣдѣл Americii, sînt oamenii чеі mai stănizi
(прошті) mi mizerabili. Ei аđ lokzîngă лор
ла pîxl Opinoko, mi în interioră Braziliei.
Acest обичеі, ziče voiajiopă Berig, a deve-
nit în асеесте локзрі ka o pasîgne, kăria sînt
сѣпѣse mai kă seamă femeile mi koiі аі In-
dienilor. Dar mi знii oamenі din pasa алă
(a noastră) kare lokzeskă akolo, kadă kă
timăлă în асеест pasîgne mi kăm аđ la noi
знii oamenii patima বেঁচেী, аша аđ akolo а-
чешті oamenі patima mînkării de pămîntă.
Dar mi în Meksiko se гъsehte знѣ fel de
помолă, kare oamenі il mînkăkă akolo kă
пiіne ka la noi знтă.

Dar mi în Европа noastă esistă знѣ fe-
lă de fâină de pămîntă, kare servă pentră
mînkare, adikă în nordăл Германеі lîngă
локăл nămită, „Lineburger Heide“. Akolo, în
timăлă de skămpete mi de foamete, oamenii
mînkăkă асеестă felă de pămîntă. Asemenea
se pretinde kă în Nordăлă Норвегіеі esistă
знѣ felă de пѣлbere алă de pămîntă în for-
mă de fâină, kare se mi năsehte fâină de

mănăci mi kare este întrevăinată akolo drent
mînkare.

Aceste faute sînt o проблемă fiziolojikă,
kăчи mîinda বেঁচেী, ne înвагă kă niči omăлă
niči вр'знă алă animală nă poate сă se năstreaskă
de kît nămai de materii organice, adikă de
лăкрăpі kare proviăđ din plante saș animale,
dar niči odată de pămîntă saș de pietre. Kă-
măđ dar e kă пăstîngă ka пополі întрепі сă
se năstreaskă de pămîntă mi de pietre?

Еспликацинеа чеа mai îndestăлătoare пен-
трă асеестă kestîgne, a dat Profesарăлă E-
renberg дела Берлінă. Елă a арătat kă kindia
чинева din nămităлă lante алă pămîntăлă mi
пăindă-лă сѣв mikroskop, o сă vează akolo
nenămeroase песте de animale foarte miči,
паркă тоатă materia асееста este kompăсă nă-
mai de dînsеле. Аша dar чеа mai mare
parte a асеестă pămîntă, kompinde pămășnide
de animale, prin зрmare; materii organice,
de асееа nă treвze сă ne mîpămă kă oame-
nii potă сă se năstreaskă de pămîntăлă асееста.

La асеестă okazîgne voiă сă vorbeskă
чева de асеесте admirabile deskoperipi mi-
kroskopice ale D-лă Eremberg. Dînsăл a
арătat kă aerăлă, аша, гiаца statopnikă din
вiрѣлă мѣнăилорă înалăи; asemenea mi п-
mîntăлă ne făndăл мѣpii mi пѣлberea пѣrtată
prin vîntă în aeră; kă toate асеестеа, zik, sîn
pline de infinite fiînge însăfleđite miči. Мѣнăи
îнтрепі, pămîntăлă зпорă дѣpі, mi însăле marі
sînt kompăse de kadaverеле асееstoră fiînge
d'o mikropime infinite mi d'знă nămăpă in-
finită. Kăчи bilioane d'асемenea animale mi-
kroskopice, авiа окзп снаđилă знăи поличерă
кѣvikă! Dar îмăлăperea асееstoră animale e
аша de estpaordinарă, în kîtă de fie-kare in-
dividă, îнтр'o орă, s'аđ făkătă doi, în доз оре
патрă mi аша мерде îмăлăperea лор îнтр'o
progresîgne ђеometrîkă în kît дăне 24 оре
dîнтр'знă individ saș făkătă milioane d'individe.
Дăне îнчеркăpиле D-лă Erenberg, снаđилă
знăи поличере кѣă de neatră kare se îнтре-
вăingeaзă pentră аскăлăperea kăđiteloră mi
алтор instrămente тăietoare, kăpinde mai
мѣлă d'o mie de milioane animale infăzorie!

ва инкь дин спедя чеа маї микь, нѣмить *Monas prodigiosa*, сїнт компинзтоаре 884 вїліоане їн снадїєлѣ знї Полїчерѣ кѣвѣ! Апої ми їмѣлїєа ачестеї спедє ера атїт де про- дїцїоасѣ ми де естраордїнарѣ їн кїт, їн тїм- пєлѣ д'о орѣ аѣ продѣс нѣмѣрєлѣ д'анїмале че їнтрѣ їнтр'єн полїчер кѣв. Ачєаста а а- проват верїтатеа D-лїї Ehrenberg, адїкѣ кѣ ачєастѣ їнфєзерїє жокѣ знѣ ролѣ фоарте маре їн їсторїа формадїєнєї пѣмїнтєлї; кѣчї дакա дїнтр'єнѣ їндївїдѣ се формєазѣ їн кѣрєсєл є- нєї оре 884 вїліоане їндївїде, оаре е де мї- раре кѣ їн кѣрєсєл секєлїлор, ачєастѣ їнфєзоп- ıє аѣ форматѣ мєнцї, їнсєле ми дѣрї їнтрєц?

Ehrenberg а deskonepit нѣ нѣмаї нєнѣ- мєроасє спедє де їнфєзопїє класїндѣ-лє їн трєї класє, адїкѣ їн їнфєзопїє каре трѣєскѣ їн

mare; їн ачєлєа каре трѣєскѣ їн анє дєлчї ми їн їнфєзопїє каре трѣєскѣ їн аєрѣ, ва їн- прїнтр'о методѣ фоарте їндєнїоасѣ, D. Ehren- berg а fost їн старе а кєноаштє кѣ кїар а- єчєстє анїмале дїнтрє каре мїліоанє се афлѣ їн снадїєлѣ знї полїчер, аѣ їн цѣзнтрєл кор- пєлї лор, єн stomachѣ, intestine (мадє) ми ач- тє organe de digestїone.

Еатѣ кѣ їнтр'о нїкѣтєрѣ де апѣ трѣєскѣ мїліоанє де фїндє вїї, дїнтрє каре, фїє-каре аѣ organeze лор пропрїї, вїадє са пропрїѣ. Ра- дєдї дєпѣ о картѣ де визїтѣ лєстрєїтѣ, нєнєдї ачєстє рѣзѣтєрї амєстєкатє кѣ апѣ сѣв знѣ мїкроскопѣ ми о сѣ вєдєдї знѣ орїзонтѣ нѣѣ, о лємє нѣѣлїнѣ де вїадѣ арѣтїндѣ-сє їн нєнѣ- мєроасє формє. Еатѣ мїраколєлє креадїєнєї! Еатѣ omnїpotєнцїа мїнєї креаторєлї лємєї!

КОМЪНИКАЦІЯНІ ИТІИЦІІГЧЕ МІЧІ.

Кєрєцїєнїа аєрєлїї прїн флорєа Soareлї.

Локотєнєнтєлѣ де ла марїна амерїканѣ анѣмє Maury, а фїкєт дєзнєзї deskonepїєа кѣ плантадїєнєа зпорѣ plante сїнт їн старе а їмѣнцїєлї аєрєлѣ знї локѣ ми а-лѣ кѣрѣ- цї де есаладїєнїє салє мєфїтїє. Обєрєваторїєлѣ де ла Washington естє де маї мєлїї анї єн локѣ пєрїкєлєсѣ, кѣчї їн вєчїнтатєа лїї сє афлѣ нїмтє вєлїї каре продѣкѣ фєлєрїмї де епїдємїї ми маї кѣ сєамѣ фїгєрї. Локотєнєнтєлѣ Маєрї а сємєнат, ачєст локѣ їн аєлѣ 1856 кѣ планта нѣмїтѣ Флорєа Soareлї, ми кїнд а ажєнєсѣ тїмнєлѣ їн каре, дєпѣ обїчєїѣ, с'арѣтарѣ фїгєрїє маї'наїнтє, кѣ мїраре вѣзєрѣ тоцї кѣ нїмїнї нѣ с'а волнєвїтѣ. Гєвєрнєлѣ амерїканѣ а ordonat d'a сє фачє алтє чєркѣрї сїрє а konstata ачєастѣ фантѣ кєрїоасѣ ми їмпортантѣ нєнтрѣ їцїєна попєларѣ. їнтр'адєвѣрѣ, ачєастѣ обєрєвадїєнє естє д'о фоарте маре їмпортандѣ ми нєнтрѣ нѣї аїчї, єндє авємѣ їн єнєлє локєрї нє фїє ка- рє аѣ епїдємїї де фїгєрї; апої флорєа soareлї (*Helianthus annuus L.*) рєшємтє фоарте вїнє ла нѣї ми дѣ семїндє дїн каре сє скоатє знѣ фєлѣ де єнтѣ ми о мїнкаре вєнѣ нєнтрѣ пасѣрї.

АНОНЦЪ.

Прїнтр'ачєаста аєндѣмѣ опоравїлїлор авонадї аї жєрналєлї „Isis“ кѣ ачєст жєр- нєл ва контїнєа ми їн аєлѣ вїїторѣ. Крєдємѣ кѣ нѣмаї авємѣ трєвєїндѣ сѣ рєкоман- дѣмѣ пѣвлїкєлї ачєастѣ фоає, ка акєм дої анї; Опор. пѣвлїкѣ а авѣтѣ їн ачємїтї дої анї дє- тєлє okasїєнї а жєдєкѣ ми а аєрєдѣї лєкрєарєа ми фолосєлѣ ачєстєї фї. Дар нѣї кѣ пѣ- чєрє амѣ вѣзѣтѣ кѣ пѣвлїкєлѣ с'а проєнєцїат їн фаворєа їнтрєнрїндєрїї нѣастрє, каре дїн зї їн зї с'а вѣкєрат маї мєлїт де грєцїа лєкторїлорѣ сїї.

Нѣї промїтємѣ кѣ дїн нартє нє вом сїлї ми їн аєлѣ вїїторѣ а мєрїта ачєастѣ вѣ- нѣ воїндѣ пѣвлїкѣ. Вѣмѣ мєнцїєнє дєвїза нѣастрѣ, а їмпрєзна „чєл фолосїтор кѣ чєл пѣлєкєт.“

Дар їн аєлѣ вїїторѣ воїмѣ сѣ фачємѣ ми кнѣ sakrїфїчїѣ нѣѣѣ; адїкѣ нє лїнгѣ жєр- нєлєлѣ Isis каре ва пєрєсїста їн форма са актєлєлє орнатѣ кѣ фїгєрїє салє, вѣмѣ алѣтєрєа де доѣрї нє лєнѣ кїтє знѣ сєлїмєнтѣ д'о жємєтатє коалѣ сѣв тїтєлѣ де „Зєр нєлѣ“ каре ва тракта кѣ дєосєвїрє, кєстїєнї д'агрїкєлїтєрѣ їнтр'о лїмѣлє попєларѣ. D-нїї авонадї аї жєрналєлї Isis, вѣр прїїмї ачєст сєлїмєнтѣ gratis.

Pedakїїєnєa.